

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia – plan modernizacji europejskich systemów szkolnictwa wyższego”

COM(2011) 567 wersja ostateczna

(2012/C 181/25)

Sprawozdawca: **Joost VAN IERSEL**

Współsprawozdawca: **Juraj STERN**

Dnia 20 września 2011 r. Komisja Europejska, działając na podstawie art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia – plan modernizacji europejskich systemów szkolnictwa wyższego”

COM(2011) 567 final.

Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 29 lutego 2012 r.

Na 479. sesji plenarnej w dniach 28–29 marca 2012 r. (posiedzenie z 28 marca) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 100 do 1 – 8 osób wstrzymało się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski

1.1 Dobrze opracowany system szkolnictwa wyższego ma kluczowe znaczenie dla gospodarczej i intelektualnej przyszłości Europy, wzmocnienia podstaw rozwoju społecznego i gospodarczego oraz poprawy warunków życia i pracy przyszłych pokoleń, a także jest niezbędnym elementem kształtującym przyszłe wartości europejskiego społeczeństwa.

1.2 Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny w dużym stopniu podziela wyniki analizy przeprowadzonej przez Komisję oraz wnioski i zalecenia Komisji i Rady⁽¹⁾ do zrealizowania w najbliższych latach, spośród których wiele nawiązuje do opinii EKES-u w sprawie uniwersytetów dla Europy z 2009 r.⁽²⁾ EKES podkreśla, że plan działania UE wymaga uzupełnienia, i oczekuje od Rady bardziej ambitnego podejścia.

1.3 Mimo coraz większej świadomości i zbieżności poglądów nadal pozostaje wiele do zrobienia. Często udoskonalenia określone w dokumentach są niechętnie wdrażane. Obrona istniejących interesów, (umiarkowany) protekcjonizm i nadal duże zróżnicowanie i rozdrobnienie szkolnictwa wyższego – mimo procesu bolońskiego – hamują szybkie wprowadzanie zmian. Zdecydowanie nie jest to kwestia techniczna, gdyż zmiany często wiążą się z gruntownym przeglądem istniejących struktur, ponownym określeniem obowiązków, metod, programów i kierunków działania. Elementy te wymagają stałego monitorowania procesu modernizacji – w bardziej dokładny i szczegółowy sposób.

1.4 Jest oczywiste, że odpowiednie zróżnicowanie szkolnictwa wyższego jest pożądane w przypadku tradycyjnych uczelni, łączących nauczanie i badania naukowe, oraz innego

rodzaju uczelni wyższych takich jak wyższe szkoły zawodowe, nauczanie w określonych regionach – także na obszarach transgranicznych – oraz instytucji o ograniczonej liczbie kursów. Mówiąc ogólnie, potrzebne są inteligentna specjalizacja i zróżnicowanie profili. EKES zdecydowanie opowiada się za stworzeniem silnej synergii między poszczególnymi rodzajami edukacji i elastycznymi ścieżkami nauki na wszystkich jej poziomach.

1.5 Należy w pełni wdrożyć strategię „Europa 2020”, zarówno pod względem merytorycznym, jak i organizacyjnym. Komisja, Rada, państwa członkowskie oraz instytucje szkolnictwa wyższego powinny dzielić się obowiązkami i prowadzić skuteczną koordynację. Strategia „Europa 2020” zakłada powiązanie szkolnictwa wyższego z inicjatywami przewodnimi takimi jak „Unia innowacji”, polityka przemysłowa, „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” oraz „Mobilna młodzież”. Systemy i polityka szkolnictwa wyższego powinny stanowić część zaleceń dla poszczególnych krajów wydawanych w ramach europejskiego semestru.

1.6 Niezależność⁽³⁾, odpowiedzialność i przejrzystość instytucji są kluczowe dla wypełnienia przez nie ich misji oraz bardziej gospodarnego wykorzystywania środków finansowych. Są one także istotne przy zwiększaniu wpływu szkolnictwa wyższego na tworzenie miejsc pracy, zdolność do zatrudnienia i innowacyjność. (Krajowe) programy działań powinny zapewnić profesjonalizację zarządzania, nowoczesne programy nauczania, szkolenia, system zapewniania jakości nauczania i badań naukowych, specjalizację, a także podniesienie atrakcyjności na arenie międzynarodowej. Szczególną uwagę należy zwrócić na przedsiębiorczość uniwersytetów.

(1) Konkluzje Rady z 28–29 listopada 2011 r. w sprawie planu modernizacji.

(2) Dz.U. C 128 z 18.5.2010, s. 48–55.

(3) Zob. najnowsza analiza pt. „Niezależność uczelni wyższych w Europie II – tablica wyników” („University Autonomy in Europe II – the Scoreboard”), Europejskie Stowarzyszenie Uniwersytetów, 2011 r. – wciąż pozostaje wiele do zrobienia w tej kwestii.

1.7 Podstawą jest tutaj finansowanie. Niepokojące i niekorzystne dla strategii „Europa 2020” oraz dla pozycji Europy w świecie jest niewystarczające finansowanie szkolnictwa wyższego oraz to, że ograniczenia budżetowe wywierają dodatkową presję na finanse publiczne. Należy zapewnić zadowalający poziom finansowania szkolnictwa wyższego, bez względu na źródła finansowania. Należy upowszechniać rozwiązania w tym zakresie.

1.8 Wciąż szybko rośnie liczba studentów. We wszystkich obszarach i na wszystkich poziomach należy zagwarantować możliwości służące równouprawnieniu płci. Dynamika gospodarki i ogółu społeczeństwa wymagają zarówno swobodnego dostępu, jak i zadowalającej jakości. W przypadku wprowadzenia (lub podniesienia) krajowych opłat za naukę zmianom tym powinny towarzyszyć uzupełniająca polityka na rzecz stypendiów i kredytów oraz gwarancje dostępu.

1.9 Potrzebna jest większa liczba studentów, pracowników wiedzy i naukowców specjalizujących się w dziedzinach technicznych; edukacja techniczna musi być prezentowana w bardziej atrakcyjny sposób. Konieczne jest stworzenie odpowiedniej struktury wkładu partnerów społecznych i wiedzy fachowej z zakresu rynku pracy. Przedsiębiorstwa – niezależnie od ich wielkości – powinny mieć możliwość znacznego wpływu na programy nauczania i szkolenie, a także wspierania ducha przedsiębiorczości.

1.10 Uczelnie wyższe i sektor biznesu, zachowując swoją niezależność i dotychczasowe obowiązki, powinny wspólnie tworzyć strategiczne plany innowacji. Interakcja między szkolnictwem wyższym a przedsiębiorstwami zazwyczaj wiele wnosi do badań naukowych, przyczynia się do przekazywania wiedzy, rozwoju uniwersalnych umiejętności oraz powstawania pomysłów. Należy upowszechniać sprawdzone rozwiązania.

1.11 Trudno jest przecenić potrzebę opracowania systemu rankingu i oceny jakości w dążeniu do bardziej gospodarnego wykorzystywania środków oraz skutecznego działania na rzecz międzynarodowej mobilności. EKES pozytywnie ocenia uruchomienie starannie opracowanego narzędzia U-Multirank. Oprócz tego „mapowania” należy poprawić inne warunki w dziedzinie mobilności studentów i naukowców oraz procesu internacjonalizacji.

1.12 Ujednoczenie systemów szkolnictwa wyższego pozytywnie wpływa na warunki transgranicznej mobilności studentów i naukowców, co z kolei korzystnie wpływa na wyniki indywidualne, a także na europejski rynek pracy i integrację Europy. Do programu Erasmus należy włączyć projekt pilotażowy dotyczący „semestru mobilności”.

1.13 EKES zdecydowanie popiera związek między planem modernizacji, programem „Horyzont 2020”, „Erasmus dla wszystkich” i funduszami strukturalnymi.

2. Wprowadzenie

2.1 Głównym przedmiotem zainteresowania jest edukacja na wszystkich poziomach. Ze względu na zasadę pomocniczości szkolnictwo wyższe w Europie rozwinęło się na szczeblu krajowym. W Traktacie z Lizbony jest mowa jedynie o kształceniu zawodowym i przekwalifikowaniu jako obszarach działań UE ⁽⁴⁾.

2.2 Konferencja w Bolonii w 1999 r. była początkiem wielkiego przełomu, którego rezultatem jest ogólnoeuropejski system trójstopniowy (studia licencjackie, magisterskie i doktorskie). Porozumienie bolońskie przyczyniło się do ujednolicenia systemów szkolnictwa wyższego w Europie.

2.3 Jednocześnie Unia Europejska rozpoczęła realizację udanych programów międzynarodowych dla studentów i naukowców, m.in. Erasmus, Erasmus Mundus, działania „Maria Curie”. Stało się to motywacją dla transgranicznych projektów naukowych realizowanych systematycznie w ramach kolejnych programów ramowych.

2.4 Reformy i inicjatywy oddolne są obecnie realizowane na europejskich uczelniach wyższych i między nimi. Inicjatywy te obejmują ustanowienie grup podobnie ukierunkowanych uczelni wyższych, takich jak Liga Europejskich Uniwersytetów Badawczych, Grupa Coimbra i inne, sprzyjających specjalizacji w określonych dziedzinach np. badaniach naukowych lub naukach społecznych.

2.5 W 2009 r. EKES uznał, że „w obecnym odbiegającym od doskonałości systemie uniwersyteckim duży potencjał uczelni nie jest wystarczająco rozwijany” ⁽⁵⁾. Pogląd ten Komisja podziela w swoim planie modernizacji ⁽⁶⁾. Rada uznaje, że jakość edukacji i badań jest kluczowym czynnikiem warunkującym powodzenie procesu modernizacji, zaś wzmocnienie trójkąta wiedzy łączącego edukację, badania i innowacje jest kluczowym warunkiem stymulowania zatrudnienia i wzrostu ⁽⁷⁾.

2.6 Dostosowania szkolnictwa wyższego do obecnych warunków należy dokonywać w bardzo zróżnicowany sposób, w różniących się od siebie krajowych i regionalnych kontekstach społeczno-gospodarczych. Tradycyjne uczelnie i innego rodzaju instytucje mają do spełnienia określone misje. Koncepcja tradycyjnej uczelni wyższej obejmuje zarówno edukację i nauczanie, jak i badania naukowe.

2.7 W świetle zrównoważonego ożywienia społecznego i gospodarczego niezbędne są zdecydowane kroki w celu podniesienia jakości szkolnictwa wyższego.

2.8 Oprócz wielu analiz dotyczących potrzebnych reform dokument roboczy uzupełniający komunikat ⁽⁸⁾ zawiera omówienie zmian na rzecz modernizacji w państwach członkowskich. Mimo to nadal w istotnych obszarach występują znaczne dysproporcje, które należy wyeliminować:

— wydajność gospodarcza w poszczególnych krajach – liczba absolwentów szkół wyższych i wyniki gospodarcze na mieszkańca,

— kwalifikacje w kontekście zdolności do zatrudnienia,

⁽⁴⁾ Tytuł XII „Edukacja, kształcenie zawodowe, młodzież i sport”, art. 165 i 166.

⁽⁵⁾ Dz.U. C 128 z 18.5.2010, s. 48–55, pkt 1.1.

⁽⁶⁾ COM(2011) 567 final, s. 2.

⁽⁷⁾ Konkluzje Rady w sprawie modernizacji szkolnictwa wyższego z 28–29 listopada 2011 r.

⁽⁸⁾ SEC(2011) 1063 final, s. 48.

- dysproporcje pod względem ustalonej liczby absolwentów szkół wyższych w UE na poziomie 40 %, mimo że udział w szkolnictwie wyższym w całej Europie znacząco wzrasta,
- różnice w poziomach inwestycji w szkolnictwo wyższe, różnice w finansowaniu, dysproporcje w rozwoju szkolnictwa wyższego finansowanego ze środków publicznych i ze środków prywatnych,
- mimo szeroko zakrojonej i daleko idącej reformy zarządzania systemem szkolnictwa wyższego – utrzymujące się dysproporcje pod względem finansowej i instytucjonalnej niezależności i odpowiedzialności.

2.9 W swojej ogólnej analizie Komisja zwraca też uwagę na różne zmiany, zwłaszcza rozwój na całym kontynencie trójkąta wiedzy, zacieśnienie stosunków między uczelniami wyższymi i środowiskami biznesu, skupienie się na profesjonalnych działaniach wymagających specjalistycznej wiedzy, takich jak badania i rozwój, marketing i sprzedaż, zarządzanie łańcuchami wartości i usługi finansowe, usługi w ujęciu ogólnym, technologie informacyjno-komunikacyjne, niedostatecznie reprezentowane grupy społeczne, zmieniająca się równowaga płci – kobiety stanowią w Europie ponad połowę wszystkich studentów na poziomie przed uzyskaniem stopnia doktora, choć na poziomie doktoranckim występuje odwrotna tendencja – a także znacząca transgraniczna mobilność edukacyjna w skali Europy i świata.

2.10 EKES opowiada się za pogłębieniem istniejących krajowych sprawozdań, analiz i zaleceń oraz dostosowaniem ich do systematycznej metody odpowiedniej dla poszczególnych krajów, stosowanej w sprawozdaniach okresowych dotyczących procesu bolońskiego, oraz do doprecyzowanych badań OECD dotyczących szkolnictwa wyższego i pomiaru jakości. Podejście odpowiednie dla poszczególnych krajów dostarczy sprawdzonych rozwiązań.

2.11 EKES zwraca uwagę, że w analizach ogólnych pomija się pewne istotne kwestie, takie jak krajowe i regionalne czynniki polityczne wpływające na szkolnictwo wyższe, sposób, w jaki państwa członkowskie reagują na potrzebę zwiększenia udziału i jakości, podejście władz do określonych wymogów wobec profesorów, nauczycieli, naukowców i studentów, wzajemne powiązania między poszczególnymi poziomami szkolnictwa wyższego w państwach członkowskich, stworzenie wspólnych podstaw edukacji i badań na uczelniach wyższych, a także – co równie istotne – rzetelne dane statystyczne.

2.12 Komisja i Rada zdecydowanie podkreślają związek pomiędzy szkolnictwem wyższym a gospodarką. Nie koncentrują się na kierunkach medycznych, naukach społecznych ani humanistycznych. To zrozumiałe ze względu na potrzebę skupienia uwagi, zwłaszcza w czasie kryzysu. Z drugiej strony, ponieważ celem edukacji jest optymalny związek między edukacją a pracą, bardzo korzystne byłoby zastanowienie się, w jaki sposób kierunki studiów czy środowiska akademickie, które nie mają ścisłego związku z gospodarką – jakkolwiek istotne – powinny poradzić sobie z modernizacją.

2.13 Niezbędna jest współpraca między przemysłem a kierunkami medycznymi, gdyż nowe, opłacalne technologie diagnostyczne i lecznicze wymagają kosztownego, pochłaniającego znaczne środki finansowe szkolenia praktycznego, edukacji

na wysokim poziomie i uczenia się przez całe życie. Pomoże to ograniczyć wskaźniki umieralności i niepełnosprawności.

3. Strategia „Europa 2020” a szkolnictwo wyższe

3.1 W 2009 r. EKES uznał strategię lizbońską oraz europejskie szkolnictwo wyższe za główne potencjalne katalizatory procesu modernizacji. Podobnie Komisja słusznie łączy działalność uczelni wyższych z celami strategii „Europa 2020”.

3.2 Zasadnicza innowacja strategii „Europa 2020” dotyczy „zarządzania”: ściślejszej współpracy w Komisji oraz między państwami członkowskimi i UE również w sprawach, które nie są objęte Traktatem lub które są nim objęte tylko częściowo.

3.3 Duże znaczenie dla szkolnictwa wyższego mają inicjatywy przewodnie, szczególnie polityka przemysłowa, „Unia innowacji”, Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia oraz „Mobilna młodzież”.

3.4 Wzmocniona rola kontrolna Komisji, w tym zalecenia dla poszczególnych państw w ramach europejskiego semestru, powinna wspierać niezbędne reformy uczelni wyższych.

3.5 Plan modernizacji szkolnictwa wyższego musi być w pełni włączony do strategii „Europa 2020”. EKES z zadowoleniem przyjmuje zasadniczą rolę edukacji w ramach i w odniesieniu do strategii „Europa 2020” w programie działań strategicznych Komisji.

3.6 EKES jest zdania, że związek między strategią „Europa 2020” a szkolnictwem wyższym kształtuje się następująco:

- strategia „Europa 2020” łączy szkolnictwo wyższe z innowacją, polityką przemysłową i mobilnością;
- tworzy to dodatkową podstawę dla wspólnych poglądów i współpracy między Komisją a państwami członkowskimi, między poszczególnymi państwami członkowskimi oraz między instytucjami edukacyjnymi;
- wytwarza nowe bodźce na szczeblu krajowym na rzecz modernizacji;
- zmiany w szkolnictwie wyższym muszą stanowić część zaleceń dla poszczególnych krajów wydawanych w ramach europejskiego semestru;
- dzięki strategii „Europa 2020” powstaną nowe fora na rzecz współpracy i bardziej skuteczne sieci transgraniczne;
- powiązanie z polityką przemysłową i innowacją wymaga wzmocnienia konsultacji z sektorem prywatnym. W dalszym ciągu zbyt małą rolę odgrywają konsultacje z MŚP i mikroprzedsiębiorstwami. EKES zdecydowanie opowiada się za faktycznym zaangażowaniem szkolnictwa wyższego, rządów i Komisji w wykorzystanie praktycznego doświadczenia tych podmiotów podczas opracowywania programów unijnych i programów nauczania.

3.7 Komisja wyraźnie oddziela kluczowe problemy, które muszą być rozwiązane przez państwa członkowskie (i instytucje edukacyjne), od szczególnych problemów UE. EKES woli poruszać kwestię podziału obowiązków między państwa członkowskie a Komisję w ramach strategii „Europa 2020”.

4. Problemy, które muszą być rozwiązane przez państwa członkowskie, Radę i szkolnictwo wyższe

4.1 Określenie kluczowych problemów w państwach członkowskich powinno doprowadzić do jasno ukierunkowanego działania. Potrzebna jest większa mobilizacja. Rada powinna ustanowić priorytety w sprawie wniosku Komisji, która następnie będzie monitorowała wdrażanie na szczeblu krajowym.

4.2 Szczegółnej uwagi wymagają bardziej elastyczne systemy zarządzania i finansowania, równoważące większą autonomię instytucji edukacyjnych z ich odpowiedzialnością przed wszystkimi zainteresowanymi stronami, umożliwiające specjalizację, wyniki edukacyjne i wyniki w zakresie badań oraz zróżnicowanie⁽⁹⁾.

4.3 Jak EKES stwierdził w 2009 r., zasadnicze znaczenie mają odpowiednie ramy i niezależność⁽¹⁰⁾. Choć organizacja, w tym niezależność i finansowanie, to podstawowe obowiązki państw członkowskich, EKES jest przekonany o konieczności prowadzenia debaty na temat tych aspektów między państwami członkowskimi i w Radzie, gdyż wpływają one znacząco na skutki dla nauczycieli i studentów.

4.4 EKES popiera cele polityki określone w najważniejszych zagadnieniach w pkt 2.5 planu modernizacji. Cele te pociągają za sobą więcej niż tylko zmiany techniczne. Są one raczej bardzo mocno związane z krajowym środowiskiem politycznym. Przede wszystkim należy skupić się na rządach, nie zaś na szkolnictwie wyższym. Zasadnicze znaczenie mają wytrwałość polityczna, ustawodawstwo i przepisy, oraz omówienie ich ze wszystkimi zainteresowanymi stronami.

4.5 Dodatkowo należy zachęcać rządy i instytucje, aby dokonywały porównań z innymi krajami w kwestii korzyści, jakie zapewnia zwiększenie niezależności.

4.6 Odchodząc od powszechnej praktyki, która obejmowała skuteczne „umasowienie” szkolnictwa wyższego⁽¹¹⁾, główny nacisk należy przenieść – zgodnie z prowadzoną obecnie debatą o szkolnictwie wyższym – na inteligentną specjalizację, zróżnicowanie decyzji strategicznych oraz rozwijanie ośrodków doskonałości. Działania można podejmować na podstawie przykładów sukcesów w państwach członkowskich.

4.7 EKES przyznaje, że cele te mogą pociągać za sobą poważne zmiany w filozofii nauczania w państwach członkowskich. Ta kwestia będzie przedmiotem dyskusji w Radzie, łącznie z planami działania i harmonogramami.

4.8 W czasach obecnego kryzysu występuje oczywisty związek między modernizacją szkolnictwa a gospodarką. Proces ten powinien być jednak szerzej zakrojony. EKES w równym stopniu podkreśla potrzebę nowoczesnych standardów w zakresie profesjonalizacji, programów nauczania, stopni

naukowych i mobilności w naukach społecznych i humanistycznych, które są istotne dla europejskiego życia intelektualnego, wartości i tożsamości. Ponadto dobrze zarządzane kierunki medyczne, nauki społeczne i humanistyczne także wnoszą wkład w gospodarkę.

4.9 EKES popiera zacieśnienie relacji między szkolnictwem wyższym a biznesem. Jest zdania, że bliskie i skuteczne powiązanie szkolnictwa, badań naukowych i biznesu, z jednoczesnym dążeniem do „otwartych innowacji”, będzie kluczowe dla trójkąta wiedzy.

4.10 W związku z tym w przypadku instytucji bezpośrednio lub pośrednio związanych z gospodarką EKES popiera zawieranie partnerstw z różnego rodzaju przedsiębiorstwami „jako podstawowej działalności instytucji szkolnictwa wyższego”⁽¹²⁾. Należy skupić się na przedsiębiorczych, kreatywnych i innowacyjnych umiejętnościach studentów, a także na środowiskach kształcenia interaktywnego i infrastrukturze transferu wiedzy. Potrzebne jest także otwarte podejście do „przedsiębiorczego uniwersytetu”.

4.11 Studentom należy zapewnić warunki łatwego przejścia z jednego rodzaju instytucji edukacyjnej do innej, m.in. elastyczne ścieżki od pomaturalnego kształcenia i szkolenia zawodowego do szkolnictwa wyższego, co umożliwi im podniesienie kwalifikacji⁽¹³⁾. Takie warunki są również bardzo pomocne przy uczeniu się przez całe życie.

4.12 Szczegółnej uwagi wymaga rozwój regionalny. W wielu regionach, zwłaszcza w obszarach metropolitalnych, nadzwyczaj duże znaczenie ma powiązanie szkolnictwa wyższego, rynku pracy, badań, innowacji i biznesu. Regiony te w coraz większym stopniu rozwijają specjalizacje transnarodowe, a nawet globalne. Systematyczne zaangażowanie szkolnictwa wyższego pełni zwykle funkcję katalizatora w rozwoju lokalnym i regionalnym oraz wspiera gospodarczą odporność. Organy krajowe należy zachęcać do tego, aby stymulowały te regionalne procesy⁽¹⁴⁾.

4.13 EKES podkreśla rolę transgranicznej współpracy regionalnej w szkolnictwie wyższym. Europejskie ugrupowania współpracy terytorialnej mogą zapewnić wsparcie dla sąsiadujących regionów oraz dla regionów o porównywalnych modelach gospodarczych⁽¹⁵⁾.

4.14 Podstawową kwestią jest finansowanie. Kryzys wpływa także na finansowanie szkolnictwa wyższego ze środków publicznych. W ujęciu średnim szkolnictwo wyższe jest narażone na ryzyko strukturalnego niedofinansowania. Łączne wydatki wynoszą 1,2 % PKB w porównaniu z 2,9 % PKB w USA i 1,5 % PKB w Japonii. Poza tym wydatki prywatne są bardzo niskie w porównaniu z USA i Japonią. Tymczasem kraje BRIC (Brazylia, Rosja, Indie i Chiny) również dokonują znaczącego postępu. EKES zwraca uwagę, że wcześniejszy cel UE

⁽⁹⁾ COM(2011) 567 final, s. 9, Dz.U. C 128 z 18.5.2010, s. 48–55, pkt 1.4.

⁽¹⁰⁾ Dz.U. C 128 z 18.5.2010, s. 48–55, pkt 1.4, 3.5.1 i 3.5.2.

⁽¹¹⁾ W latach 2000–2009 liczba studentów uczelni wyższych w UE wzrosła o 22,3% i osiągnęła ponad 19,4 mln (dokument roboczy służb Komisji w sprawie nowych rozwiązań w europejskich systemach szkolnictwa wyższego, SEC(2011) 1063 final, s. 16). Nie jest to jednak żaden wyznacznik jakości kwalifikacji.

⁽¹²⁾ COM(2011) 567 final, s. 8. Zob. też konkluzje Rady z 28–29 listopada 2011 r., w których podkreśla się rolę partnerstw i współpracy z biznesem oraz innymi podmiotami prywatnymi i publicznymi.

⁽¹³⁾ Dz.U. C 68 z 6.3.2012, s. 1 – opinia, w której wzywa się Komisję do zintegrowania procesu bolońskiego i kopenhaskiego w ramach jednego podejścia, oraz Dz.U. C 68 z 6.3.2012, s. 11.

⁽¹⁴⁾ Dz.U. C 376 z 22.12.2011, s. 7.

⁽¹⁵⁾ Ibid., pkt 5.7 i 5.8.

na poziomie 2 % PKB w odniesieniu do szkolnictwa wyższego nie został uwzględniony w strategii „Europa 2020”.

4.15 Strategia „Europa 2020” powinna być uzupełniona o niezbędne finansowanie i cele takie jak zapewnienie absolwentów o wysokim poziomie kwalifikacji, profesjonalizacja zarządzania i gospodarne wykorzystywanie środków finansowych.

4.16 W państwach członkowskich można zaobserwować duże zróżnicowanie finansowania. Niektóre państwa radzą sobie dużo lepiej niż inne. Zależność między wynikami szkolnictwa wyższego a zatrudnieniem wprowadza konieczność utrzymania odpowiedniego finansowania poprzez wspieranie różnych źródeł finansowania, m.in. wykorzystanie środków publicznych do zwiększenia inwestycji prywatnych i innych inwestycji publicznych (współfinansowanie).

4.17 Odpowiednia struktura relacji między wykwalifikowanymi instytucjami edukacyjnymi a środowiskiem biznesu może z pewnością pomóc w łagodzeniu skutków tendencji spadkowych. Szkolnictwo wyższe powinno czerpać korzyści z innowacyjnych procesów biznesowych. Jednocześnie jednak finansowanie przez sektor biznesu czy też finansowanie ze środków prywatnych nie powinno nigdy wpływać w sposób nieuzasadniony na programy nauczania ani na najistotniejsze badania naukowe.

4.18 Uczelnie wyższe i sektor biznesu, zachowując swoją niezależność i obowiązki, powinny wspólnie tworzyć strategiczne plany innowacji. Interakcje między uczelniami wyższymi a biznesem mogą wzmocnić „sojusze na rzecz wiedzy”. Bardzo pomocna może okazać się Europejska Platforma Innowacji i uwzględnianie kluczowych technologii wspomagających, wspieranych przez UE.

4.19 Interakcja i wymiana między szkolnictwem wyższym a przedsiębiorstwami zazwyczaj wiele wnosi do badań naukowych, przyczynia się do przekazywania wiedzy, rozwoju umiejętności uniwersalnych oraz powstawania pomysłów. Należy upowszechniać sprawdzone rozwiązania.

4.20 Plan modernizacji nie zawiera stanowiska w sprawie opłat za naukę, gdyż kwestia ta wchodzi w zakres wyłącznych kompetencji krajowych. W Europie istnieją różne systemy. Ogólna tendencja polega na stopniowym podwyższaniu rocznych opłat za naukę. Opłaty za naukę są kwestią kontrowersyjną.

4.21 EKES wskazuje na pewne, coraz poważniejsze, dylematy: liczba studentów rośnie, zachodzi potrzeba podniesienia jakości, zdolność do zatrudnienia wymaga wyższych standardów kształcenia, a finansowanie publiczne w państwach członkowskich pozostaje na tym samym poziomie lub zaczyna się kurczyć. To ogromne wyzwanie. W przypadku wprowadzenia (lub podniesienia) krajowych opłat za naukę EKES podkreśla, że zmianom tym powinny towarzyszyć uzupełniająca polityka na rzecz stypendiów i kredytów oraz gwarancje dostępu.

4.22 Odsetek osób przedwcześnie kończących naukę w szkolnictwie wyższym jest zbyt wysoki, przy czym do szkolnictwa wyższego należy próbować włączyć więcej różnych grup społecznych. Szczególnie w krajach, które pozostają w tyle, należy ulepszać środowisko społeczne i kulturalne.

4.23 Należy jednak pamiętać, że wysokie wskaźniki nie stanowią zadowalającego kryterium. Musi przeważać obiektywnie mierzona jakość, nie zaś liczba kwalifikacji.

4.24 Co do kwalifikacji powinny istnieć pewne zasady:

- Konsultacje z podmiotami społecznymi i wiedza fachowa z zakresu rynku pracy w kontekście zdolności do zatrudnienia.
- Zasadnicze znaczenie mają konsultacje z sektorem biznesu: oprócz konsultacji z dużymi przedsiębiorstwami powinny one obejmować stałe zaangażowanie MŚP – małych przedsiębiorstw i mikroprzedsiębiorstw – co jest tym bardziej istotne, że procesy przemysłowe są coraz częściej rozdrobnione lub zlecane w ramach usług zewnętrznych.
- Kwalifikacje związane z dynamiką tworzenia miejsc pracy należy rozwijać poprzez programy kształcenia i szkolenia zakładające udział przedsiębiorstw i zawieranie z nimi partnerstw.
- Należy rozwijać kompetencje interdyscyplinarne i przekrojowe.
- Kwalifikacje powinny być pomocne w inteligentnej specjalizacji, która podnosi (międzynarodową) atrakcyjność lub wspiera regionalne specjalizacje.
- Mimo zróżnicowania szkolnictwa wyższego sposób definiowania kwalifikacji powinien ułatwiać wymianę i karierę na szczeblu europejskim (i międzynarodowym).

4.25 EKES z dużym zadowoleniem przyjmuje zawarte w komunikacie wnioski dotyczące kwalifikacji, zapewniania jakości i powiązania szkolnictwa wyższego na wysokim poziomie ze środowiskami badawczymi. Podziela też opinię, że modernizacja szkolnictwa wyższego zależy od kompetencji i kreatywności pracowników dydaktycznych i naukowych⁽¹⁶⁾, o czym często się zapomina. W tym kontekście powinno się wyeliminować wszelkie nadmierne przeszkody administracyjne utrudniające realizację kariery w sektorze akademickim – np. dodatkowe stopnie akademickie obowiązujące w niektórych krajach (m.in. w Polsce).

4.26 Z uwagi na gwałtownie rosnącą liczbę studentów niepokoi brak kompetentnych nauczycieli. Jakość nauczania i badania naukowe przekładają się na zadowalające warunki pracy, atrakcyjne ścieżki kariery w szkolnictwie i rozwój zawodowy; niezbędne są także ośrodki szkoleniowe i nagradzanie wybitnych osiągnięć. Wydaje się to oczywiste, ale w większości państw członkowskich panuje teraz odwrotna sytuacja. Rada powinna zatem określić kierunki polityki.

4.27 Komisja słusznie podkreśla potrzebę zróżnicowania systemów studiów. Należy uatrakcyjnić edukację techniczną. Partnerzy społeczni na szczeblu krajowym i regionalnym mogą odgrywać bardzo pozytywną rolę we wspieraniu wizerunku studiów technicznych. Znaczący wkład mogą wnieść pojedyncze przedsiębiorstwa. EKES podkreśla udział MŚP, zwłaszcza małych przedsiębiorstw i mikroprzedsiębiorstw, głównie na szczeblu regionalnym.

⁽¹⁶⁾ COM(2011) 567 final, s. 5.

4.28 Europejska debata musi skupiać się na zwiększaniu wpływu szkolnictwa wyższego na innowacyjność, tworzenie miejsc pracy i zdolność do zatrudnienia⁽¹⁷⁾. Powinno to być głównym celem wszystkich zainteresowanych stron oraz wspólnym obowiązkiem Komisji, Rady, państw członkowskich, a szczególnie samych instytucji szkolnictwa wyższego.

4.29 Zważywszy na te ogromne wyzwania, program Komisji i Rady w zakresie szkolnictwa wyższego jest nadal w dużym stopniu niekompletny i nieskuteczny. EKES podkreśla, że obecny kryzys wymaga bardziej skoncentrowanych, przekonujących działań Rady, państw członkowskich i instytucji szkolnictwa wyższego. Być może zmiany już następują, ale należy je przyspieszyć.

4.30 Wszystkie podmioty muszą w równym stopniu wziąć na siebie odpowiedzialność za profesjonalizację, programy nauczania, zapewnianie jakości, specjalizację itd. Potrzebne są opracowane przez Komisję plan działania oraz harmonogramy dotyczące powiązania szkolnictwa wyższego, innowacji i zdolności do zatrudnienia. Instytucje szkolnictwa wyższego powinny wspierać ten proces poprzez określenie swojej roli we wspieraniu jakości oraz innowacji społecznych i produktowych.

4.31 Poglądy Komitetu Europejskiej Przestrzeni Badawczej (ERAC) dotyczące istotnych celów związanych z zarządzaniem i reformą instytucjonalną uczelni wyższych, a także powiązaniem innowacji, badań i edukacji, powinny stać się integralną częścią planu działania. To powinno uutorować drogę do zmian na wielu europejskich uczelniach wyższych⁽¹⁸⁾.

5. Problemy, które muszą zostać rozwiązane przez Komisję

5.1 EKES z zadowoleniem przyjmuje cele, które Komisja wyznacza sobie w procesie modernizacji szkolnictwa wyższego, uwzględniając najnowsze podejście określone w konkluzjach Rady z listopada 2011 r.

5.2 EKES popiera rolę Komisji, którą może i powinna ona odgrywać w uwzględnianiu danych stanowiących podstawę procesu decyzyjnego, m.in. tych dotyczących osiągniętych wyników i przejrzystości. W świecie głównie krajowych – i często motywowanych względami politycznymi – analiz i celów istotne są proaktywna rola Komisji oraz obiektywne oceny, w tym założenia będące przedmiotem dyskusji w Radzie.

5.3 Takie europejskie oceny mogą dać początek odpowiadającym im działaniom w państwach członkowskich, uczelniach wyższych i ośrodkach badawczych oraz wzmocnić wspólne ramy i – miejmy nadzieję – prowadzić do wyznaczania wspólnych celów.

5.4 Na tym tle EKES z zadowoleniem przyjmuje uruchomienie narzędzia U-Multirank – wielowymiarowego, opartego na wynikach narzędzia do tworzenia rankingów i informowania. Powinno ono zwiększyć przejrzystość misji poszczególnych

rodzajów instytucji i przyczynić się do rzetelnego porównywania europejskich wyników szkolnictwa wyższego. Ponadto użyteczne będzie stworzenie europejskiego rankingu, uzupełniającego jednowymiarową listę szanghajską czy też inne rankingi.

5.5 Jak EKES stwierdził w 2009 r., nie można nie doceniać potrzeby krytycznego rankingu i systemu oceny jakości obejmujących szeroki zakres kwestii dotyczących wielu różnych instytucji⁽¹⁹⁾. Przejrzystość – którą zapewni możliwy do zweryfikowania niezależny i bezstronny podmiot zewnętrzny – będzie wspierać organy krajowe i szkolnictwo wyższe w położeniu nacisku na jakość, zróżnicowanie i inteligentną specjalizację. Jak zauważa Komisja, „to niezależnie opracowane narzędzie ułatwi dokonywanie wyboru i podejmowanie decyzji przez wszystkie strony zainteresowane szkolnictwem wyższym”⁽²⁰⁾.

5.6 Dodatkowo „mapowanie” może zwiększyć transgraniczną mobilność wśród studentów, wykładowców, naukowców i profesorów, a w szczególności pomóc w podniesieniu jakości badań naukowych poprzez tworzenie nowych sieci, partnerstw i konkurencji między instytucjami szkolnictwa wyższego z całej Europy.

5.7 Rada podkreśla znaczenie mobilności studentów i naukowców – swobodnego przepływu wiedzy – będącej piątą wolnością. Unijne programy wspierające transgraniczną mobilność studentów i naukowców już mają na swoim koncie sukcesy. Mimo to jednak należy skorygować istniejące braki systemowe. Aby wyeliminować przeszkody w mobilności edukacyjnej, potrzebna jest „tablica wyników mobilności”.

5.8 Program Erasmus musi wymagać większego zaangażowania od studentów. EKES zaleca program pilotażowy dotyczący „semestru mobilności” – 5. semestr studiów licencjackich. Program ten musi być też przystępny cenowo dla każdego kandydata. EKES popiera analizę potencjału przepływów studentów, a także wnioski Komisji dotyczące europejskiego systemu transferu i akumulacji punktów oraz wnioski dotyczące programu mobilności Erasmus dla studentów studiów magisterskich.

5.9 Art. 179 ust. 1 TFUE zawiera bardzo jednoznaczne stwierdzenia dotyczące badań naukowych w UE⁽²¹⁾. Międzynarodowa mobilność naukowców ma kluczowe znaczenie. Zbyt często ukryty protekcjonizm stwarza trwałe bariery dla naukowców. Jest to szkodliwe dla europejskiej nauki i konkurencyjności. Uniemożliwia też krajowym instytucjom pełne czerpanie korzyści z intelektualnego bogactwa Europy. EKES zdecydowanie opowiada się za wnioskiem Komisji w sprawie europejskich ram kariery naukowej mających na celu zwiększenie mobilności naukowców.

5.10 EKES z zadowoleniem przyjmuje też europejskie ramy dotyczące czterech profili kariery dla naukowców, opracowane przez Komisję i ekspertów z dziedziny edukacji i biznesu. Ich rezultatem ma być otwarty system zapewniający jak najwięcej możliwości.

⁽¹⁷⁾ COM(2011) 567 final, s. 12, pkt 3.3.

⁽¹⁸⁾ Zob. konkluzje Komitetu Europejskiej Przestrzeni Badawczej z dnia 24 czerwca 2011 r.

⁽¹⁹⁾ Dz.U. C 128 z 18.5.2010, s. 48–55, pkt 1.5, 5.2.4, 5.2.5 i 5.2.6.

⁽²⁰⁾ COM(2011) 567 final, Kluczowe zagadnienia, s. 11.

⁽²¹⁾ Zob. przekonujący wniosek „W kierunku europejskich ram kariery naukowej”, Komisja Europejska, 21 lipca 2011 r.

5.11 EKES podkreśla potrzebę poprawy krajowych warunków finansowo-socjalnych dla naukowców we wspólnych europejskich ramach w celu zniesienia dotychczasowych barier w swobodnym przepływie. Należy opracować ogólnoeuropejskie profile zawodowe i zachęcać instytucje do profesjonalizacji systemów zarządzania zasobami ludzkimi.

5.12 Pożądane jest rozszerzenie działań Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii (EIT), m.in. w celu stworzenia zachęt dla kolejnych sojuszy na rzecz wiedzy między sektorem biznesu a uczelniami wyższymi. To samo dotyczy wzmocnienia inicjatyw „Marie Curie” oraz ram jakości w odniesieniu do praktyk zawodowych.

5.13 W skali światowej Unia Europejska musi stać się wysoko wykwalifikowanym konkurentem i partnerem. W tym procesie szkolnictwo wyższe odgrywa ważną rolę. W związku z tym EKES w pełni popiera decyzję Rady o włączeniu Komisji w proces „opracowania konkretnej strategii pogłębienia międzynarodowego wymiaru szkolnictwa wyższego”⁽²²⁾.

5.14 EKES popiera planowane ramowe warunki poszerzania relacji z partnerami spoza UE, partnerstw na rzecz mobilności oraz usprawnienia ośrodków dla studentów i naukowców spoza Europy za sprawą unijnych dyrektyw oraz tablicy wyników⁽²³⁾. Należy złagodzić ograniczenia w odniesieniu do studentów i naukowców spoza Europy, aby pozyskiwać talent i kreatywność z innych obszarów.

5.15 EKES opowiada się za dyskusją w Radzie w sprawie miejsca europejskiego szkolnictwa wyższego w kontekście globalnym, w ramach której określone też zostaną cechy wymagane do tego, aby być odnoszącym sukcesy konkurentem i partnerem. Może to pomóc instytucjom edukacyjnym we wprowadzeniu odpowiednich warunków.

5.16 W swoich licznych opiniach EKES poparł koncentrowanie się na innowacjach i wszystkich aspektach inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu przy opracowywaniu perspektyw finansowych na lata 2014–2020. EKES podkreśla potrzebę zwiększenia wartości dodanej z funduszy europejskich.

5.17 W tym kontekście EKES z zadowoleniem przyjmuje wnioski Komisji w sprawie zwiększenia o 73 % finansowania

programu Erasmus w budżecie na lata 2014–2020, a także bezpośrednie odniesienia do szkolnictwa (wyższego) w funduszach strukturalnych.

5.18 Bez wchodzenia w szczegóły dotyczące faktycznych danych finansowych EKES podziela ogólny pogląd, iż wydatki na edukację, badania naukowe, innowacje i politykę spójności służą tworzeniu perspektywicznego środowiska europejskiego. W stosownym przypadku w tym celu można również wykorzystać finansowanie w ramach „restrukturyzacji zakładów przemysłowych”.

5.19 EKES z dużym zadowoleniem przyjmuje fakt, że Komisja zamierza powołać w 2012 r. grupę wysokiego szczebla o odnawialnej kadencji, której zadaniem będzie analizowanie najważniejszych zagadnień dotyczących modernizacji szkolnictwa wyższego. W skład tej grupy wysokiego szczebla muszą w dużej mierze wchodzić przedstawiciele instytucji edukacyjnych, pracownicy akademicy, przedsiębiorstwa i partnerzy społeczni.

6. Dodatkowe sugestie

6.1 W szkolnictwie wyższym pożądane są ukierunkowane zachęty do rozwoju zawodowego, takie jak np. ogólnoeuropejskie kursy zarządzania i kierowania uczelniami wyższymi.

6.2 Godne polecenia są specjalne powiązania między poszczególnymi uczelniami wyższymi – w ramach partnerstw działających w całej Europie – umożliwiające im wzajemne wykorzystywanie swoich praktycznych doświadczeń zawodowych i kierowniczych. Równie pomocne będą wymiana doświadczeń w ramach transgranicznych grup uczelni wyższych oraz specjalistyczne konferencje i seminaria.

6.3 W regularnych odstępach czasu wyniki naukowe i edukacyjne poszczególnych wydziałów lub placówek uniwersyteckich podlegają ocenie dokonywanej przez niezależne komisje. EKES zaleca stałą praktykę, zgodnie z którą w skład tych komisji będą wchodziły osoby z różnych krajów, posiadające wysokie kwalifikacje.

6.4 Jeśli chodzi o wskaźnik stosunku kosztów do wyników w szkolnictwie wyższym, EKES zaleca przeprowadzenie europejskiej analizy istniejących systemów obciążeń administracyjnych. Na podstawie sprawdzonych rozwiązań należy przygotowywać propozycje dotyczące udoskonaleń.

Bruksela, 28 marca 2012 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON

⁽²²⁾ Konkluzje Rady w sprawie międzynarodowego wymiaru szkolnictwa wyższego z 11 maja 2010 r.

⁽²³⁾ COM(2011) 567 final, Kluczowe zagadnienia, s. 14.